

Mens en Wereld

8e Jaargang no. 5 - Mei 1953

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Verontrust en vastberaden

Uit de Openingsrede van de Algemeen Voorzitter op het Jaarlijks Congres

We zijn hier in Haarlem bijeen, niet in de eerste plaats voor een manifestatie naar buiten, maar om te beraadslagen over de problemen die ons gesteld worden, nu wij leiding hebben te geven aan een organisatie van bijna 9.000 leden; op zichzelf werkelijk nog niet veel, maar toch genoeg om ons te doen beseffen, dat dit Verbond iets anders is dan een clubje van gelijkgezinden. Wij zullen ons dan ook opnieuw rekenschap hebben te geven van onze taak en vooral van onze verantwoordelijkheid ten aanzien van de vormgeving van het humanisme als levensovertuiging, als idee, en als levenssfeer.

We komen bijeen op een moment, dat het humanisme in het algemeen en het Humanistisch Verbond in het bijzonder het voorwerp is van een hardnekkige bestrijding, vooral van katholieke zijde. In het besef dat het humanisme is geworden tot een centraal punt in de geestelijke strijd in ons land; in het besef ook, dat aller ogen op ons gericht zijn, dat wij als in een glazen huis wonen. Dat zal ons allicht niet weerhouden om precies te zeggen waar het op staat, maar we zullen daarbij niet vergeten, dat er blijkbaar in ons land nog velen zijn, die menen, dat de geestelijke strijd gevoerd mag worden door venijn te zuigen uit iedere uiting van de tegenstander. Want zover is het met deze geestelijke strijd in Nederland anno 1953 helaas gekomen. En daarover zijn wij ten diepste verontrust. Omdat naar onze gebrekkige humanistische overtuiging mensen elkaar in feite reeds losgelaten hebben, als ze niet meer bereid zijn onbevange naar elkaar te luisteren.

Het spreekt vanzelf dat deze verontrusting niet de geestelijke worsteling als zodanig geldt, maar wel de methoden, daarbij gebezigd. Als ik me niet vergis, gaat deze wijze van bestrijding niet uit van de geestelijkheid, maar van bepaalde kringen die daarmee hun doeleinden nastreven. Of ze op die manier tevens de kerk of zelfs maar hun politiek dienen, wordt echter ook door vele katholieken betwijfeld. Ik zou me er in elk geval niet zo uitdrukkelijk over uitlaten, als het niet was om uiting te geven aan zeer ernstige bezorgdheid. Bezorgdheid over het feit dat in deze quasi geestelijke worsteling verdraaiing van feiten, zelfverzonnen, z.g. humanistische opvattingen en vervalsing van citaten op een wijze waarvan men zich nauwelijks een voorstelling kan maken, de inhoud van de polemieken bepalen.

Na een aantal voorbeelden van dergelijke bestrijding, gaat de Voorzitter verder:

Maar er is nog het argument: „Wie niet voor mij is, is tegen mij,” wordt dan uit den treure herhaald. En met een reeks, al of niet echte citaten, wordt aangetoond dat het Verbond niet christelijk is en dat zijn woordvoerders bij tijd en wijle aan hun critiek op het Christendom uiting geven. Naarstig beijvert men zich dan ook dat in den brede aan te tonen.

Maar die moeite kan men zich gerust besparen. Wij hebben geen enkele reden dit karakter van het Verbond te betwisten of te verheerlijken. Maar dat is helemaal de kwestie niet. De kwestie is, zoals het hoofdbestuur het in zijn verklaring van 31 Januari gesteld heeft, dat „de nadruk in het moderne humanisme steeds gelegd op het niet-anti-kerkelijke en niet anti-godsdienstige karakter van dit humanisme, in elk geval de bereidheid inhoudt de Christen in zijn eerlijke levensovertuiging te eerbiedigen en de taak die de kerken menen te moeten vervullen te respecteren.”

Dit geldt ook als wij aan kritiek uiting geven, en dat is iets wat van onze bestrijders niet altijd gezegd kan worden. Misschien vinden ze dat ook heel onbelangrijk, maar wij niet. Het is mede daarom dat het hoofdbestuur in zijn bovengenoemde verklaring niet vermag in te zien, op grond waarvan de overheid van een Nederlandse staat aan humanisten het recht zou kunnen onthouden om op hun wijze werkzaam te zijn ten behoeve van allen die daarvan gediend zijn.

Lijnrecht tegenover de eerder genoemde kritiek staat intussen weer de verbazingwekkende beschuldiging, dat wij ons werk verrichten onder het mom der neutraliteit en op die manier het openbare leven zouden trachten te beheersen. Nota bene op een moment dat wij moeten vechten om een bescheiden kans om te doen wat ons geweten ons voorschrijft. Mooie beheersers van het openbare leven, wij humanisten, die ons met hand en tand verweren, tegen een hardnekkig pogen ons te maken tot tweede-rangsburgers, wier geestelijk leven niet meetelt in dit volk. Want zonder omwegen heeft de Heer Ruys de Beerenbrouck in de Eerste Kamer onlangs gezegd waarom het gaat in deze onverkwikkelijke geschiedenis, namelijk — men leest dit in de handelingen van de Eerste Kamer pag. 215 — om de onverkorte handhaving van de monopoliepositie der kerkgenootschappen; ook ten aanzien van de buitenkerkelijken, zoals uit de samenhang blijkt.

Dat staat er, en dát maakt dat ik het nodig vond op deze plaats te trachten het rookgordijn der beschuldigingen te doen optrekken om de kern van de kwestie bloot te leggen. Uitsluitend terwille van de waarlijk niet geringe zaak waarom het hier gaat, en overigens in het vertrouwen dat de waarheid ook hier haar kracht bewijzen zal.

Daarvoor is meer nodig dan alleen wat goede wil. Daarvoor is nodig: voortdurende bezinning op onze levensovertuiging ook in wetenschappelijke geest. Er ligt hier een belangrijke taak voor de intellectuelen binnen en buiten onze rijen. Laten ze de roepstem van het moderne humanisme verstaan, dat zonder hun bijdrage zich niet ontplooiën kan, ook al zou het 90.000 leden tellen in plaats van 9.000.

En dat geldt niet minder voor de kunstenaars. Een huma-

nisme dat niet gevoed wordt uit de bronnen van de scheppende emotie moet verdorren in schematiek. Al mag het nu waar zijn, zoals wel eens opgemerkt is, dat vele kunstenaars uit de laatste eeuw van een humanistische geest doordrongen waren, en zelfs dat ook nu nog meer dan één van hen een vage verwantschap toont met de humanistische ideeënwereld, het valt toch niet te ontkennen, dat de humanistische levensovertuiging voor de kunstenaar zeker nog niet een bron van inspiratie is, die hem bezielt tot scheppingen, waarmee hij op zijn beurt de humanistische levenssfeer verrijkt.

Laten we dan ook afrekenen met dat hardnekkige misverstand alsof daarvoor aanvaarding van wie weet wat voor humanistisch dogma vereist zou zijn. Dat wij de mens zien als drager van een hem kenmerkend, niet van persoonlijke willekeur afhankelijk waardebesef, mag toch in deze tijd van verguizing der menselijke waardigheid en miskening der persoonlijke verantwoordelijkheid, waarachtig geen dogmatische beperktheid heten. Integendeel, is er hier en nu een waarlijk scheppende activiteit denkbaar, die niet wortelt in de traditie der grote cultuurbewegingen die Europa gemaakt hebben tot wat het is, met zijn pijnlijke tekorten, zeker, maar ook met zijn roekeloze droom van vrijheid en gerechtigheid?

Ondanks alle, bepaald niet onbelangrijke resultaten, staan we nog steeds pas aan het begin. Wie bij dit werk niet kan rekenen met tientallen jaren, om niet van eeuwen te spreken, zal zijn vertrouwen op een gegeven moment geheel verliezen. Laten wij elkaar juist dan niet loslaten. Er wordt in al onze gebrekkigheid een bijna bovenmenselijke inspanning van ons

geëist, die we slechts tezamen kunnen opbrengen. Laten we dan de vlam brandend houden, die ons Verbond nu zeven jaar lang, zo klein als het was en nog is, gemaakt heeft tot een centrum van warmte en gloed, waarin het goed is te werken. Laten we wel bedenken, dat onze kracht gelegen heeft, nog ligt, en ook liggen zal in onze innerlijke bewogenheid. Een bewogenheid die berust op het besef, dat wij een grote traditie een nieuwe vorm geven in de werkelijkheid, dat wij weten ons tezamen te wijden aan een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, ondanks alle verschillen in organisatorisch, politiek en filosofisch inzicht, en dat wij aldus dragers zijn van een onuitroeibaar verlangen, bouwers van een eigen tehuis, wekkers van een nieuwe bezieling. In deze geest zullen we ook in dit congres weer met elkaar beraadslagen: openhartig in de gedachtenwisseling, vertrouwend in elkaars belangeloze bedoelingen, en vooral doordrongen van de waarheid dat het niet gaat om mooie woorden en resoluties, maar om de bereidheid onze naastbijliggende taak als humanisten te vervullen met nuchterheid, overgave en volharding. In die verwachting wil ik dit openingswoord besluiten met een citaat van de Indische leider Pandit Nehroe, waarin hij zegt: „Wij leven in een harde en gevaarlijke wereld en niemand weet wat de dag van morgen zal brengen. Alleen de sterken en moedigen van hart zullen hun vrijheid behouden. Zij die hun energie verspillen in praten en discussiëren, bewijzen de natie een slechte dienst en dit te meer in dit tijdperk van de wereld-geschiedenis.”

ACTUALITEITEN

● *Koninginnedag.* Er zijn ons in deze tijd weinig ogenblikken gegeven van zorgeloze feestvreugde en eendrachtige opgewektheid in een sterkend besef van eensgezindheid. Meer dan vóór de tweede wereldoorlog is Koninginnedag een dergelijk ogenblik geworden. Juist daarom dient de vraag te worden gesteld of ook al over die dag de zware schaduw van de oorlogsdreiging geworpen moet worden; een vraag die opkomt naar aanleiding van de grote militaire parade op 30 April in Amsterdam. Waarom op deze dag zo nadrukkelijk het noodzakelijke kwaad, of, voor anderen, het verwerpelijke kwaad, en voor allen een der zwaarste zaken van heden en toekomst, aan de orde gesteld? Wij hopen, dat het geen traditie zal worden.

● *Lokprijs voor verraders.* Onaangenaam heeft ons het bericht getroffen, dat van Amerikaanse zijde een grote geldsom is uitgelooft voor de vliegenier achter het ijzeren gordijn, die zijn MIG-toestel aan de Amerikanen wil in handen spelen. Er zit in dit aanbod iets mensonterends, iets laags, ongeacht het feit of men de koude oorlog al dan niet aanvaardt. Want wij zijn niet van mening, dat erkenning van een noodzakelijk kwaad tot consequentie heeft, dat men dan ook maar alle middelen te accepteren heeft. *Juist niet!*

● *Aantal en invloed.* Het „Algemeen Maçonniek Tijdschrift” van 15 April maakt in een artikeltje, waarin het H.V. vergeleken wordt met de Orde der Vrijmetselaren en overigens de verschillen worden aangegeven, de opmerking, dat groei en activiteit van het Verbond de beweringen logenstraffen, alsof in Nederland met zijn kerkelijke en politieke scheidingen en onverschilligheid onder de jongeren geen plaats zou zijn voor dieper geestelijk leven en verantwoordelijkheidsgevoel. Het is goed, dat hier de positieve betekenis van het H.V. voor ons land wordt erkend, waar wij de laatste maanden getuige zijn geweest van het aan de kaak stellen van het humanisme als een bedreiging van de geestelijke welstand van ons vaderland. Het humanisme is in zijn moderne vorm te zeer een product van een eeuwenlange geschiedenis en van de eisen van de eigen tijd dan dat het kan worden tegengehouden door machten, die uit een voorbijgegaan verleden leven en dus ook aan tal en gezag onherroepelijk gaan verliezen. Het humanisme ontleent zijn kracht en betekenis vooral aan wat men zou kunnen noemen zijn opdracht van de tijd. Voor de tekenen des tijds blind te zijn is een tweevoudig euvel, voor deze blinden zelf een verlies aan inzicht, voor de tijd een gevaar.

● *Belangstelling voor buitenkerkelijken.* Er zijn onder degenen die het humanisme in de moderne vorm verwerpen, gelukkig ook die inzien dat het met verguizing en brandmerking weinig gedaan is. Er is on-

der de Rooms-Katholieken een beweging gaande om met de onkerkelijken op voet van gesprek te komen. In „Het Vrije Volk” van 25 April schrijft ds. Ruitenbergh over de tekenen van meer begrip voor anderer gezindheid en van kritiek op de slaap als van een dode onder veel katholieken en hun isolatiezucht. Men zou hier haast van een koerswijziging kunnen spreken in de trant van de internationaal-politieke. Dit betekent geen opheffing van principiële tegenstellingen, maar het elkaar dulden is ook wat. Uiteraard zijn de humanisten het minst bevreesd voor een menselijker contact met andersdenkenden; tot hun openheid behoort ook het kennis willen nemen van geloofsopvattingen en -overtuigingen van gelovigen van diverse pluimage. Als „De Bazuin” (een apologetisch R.K. blad) van 11 April een nieuw plan ontvouwt om met de buitenkerkelijken in aanraking te komen, dan is ons dit welkom. Als resultaat van deze heroriëntering is het blad „De vragende mens” verschenen, waarvoor men om te beginnen een interview heeft gehad met een der leden van de redactieraad van „Mens en Wereld”. Men kan gerust zeggen, dat het H.V. uit de aanval van de laatste maanden versterkt te voorschijn is gekomen; het heeft geen nieuwe strategie hoeven te overwegen. Maar waarom zouden wij ons ook voor ons eigen welzijn ook niet een lering hieruit trekken: de slaap als van een dode, zelfvoldaanheid, gemis aan verontrusting zijn ook voor ons grotere vijanden dan welke kerk of politiek-kerkelijke groepering ook.

Het Congres in vogelvlucht

Het hardnekkig misverstand hangt van het moderne humanisme een beeld op, als zou het de mens beschouwen als het middelpunt waarom en waaromheen het kosmische gebeuren draaide en slechts van waaruit dit gebeuren niet alleen verklaarbaar maar ook te rechtvaardigen zou zijn. Ware dit beeld juist, dan zou men deze indrukken van het Congres te Haarlem heel goed kunnen inleiden met de opmerking, dat de weergoden die zich in Gouda van zulk een kwade kant lieten kennen het vorig jaar, bepaald gemeend moeten hebben iets goed te willen maken, nu zij de congresgangers zegenden met een stralende zon (zij het met als stok achter de deur een wat gure wind). Hoewel de feiten blijven zoals zij zijn vermijden we dus deze (overigens gangbare) verklaringswijze hiervoor: aan misverstanden rondom het humanisme en het verbond is waarlijk geen gebrek. Wij passen dus wel op.

Nu kan men over het bestaan en het ontstaan van misverstanden wel een grapje maken — over de wijze waarop en de mate waarin dit in de laatste tijd het humanisme betreffende het geval is, kan men niet te licht denken. Daarover sprak dan ook de openingsrede van de voorzitter Dr. J. P. van Praag zich klaar en duidelijk uit. Men leze die in b.v. „Het woord van de week” er nog maar eens op na.

Ons dunkt dat uit toon en woorden, waarin hier behalve verontrusting, nu ook verontwaardiging klonken door menigeen geleerd kan worden, op welk niveau een strijd, indien nodig, gevoerd behoort te worden.

Meer begrip voor het streven van het H.V. dan velen vermogen op te brengen toonde vóór de aanvang van het Congres de burgemeester van Haarlem, Mr. P. O. F. M. Cremers, die vergezeld van de wethouders Geluk en Happé en de gemeentesecretaris Mr. Phaff de deelnemers op het Stadhuis ontving in de prachtige grote hal met zijn gebrandschilderde ramen. Hij verheugde zich in het Verbond een organisatie te ontmoeten die verlangt te voorzien in de behoefte aan de vervulling van geestelijke waarden, waardoor het de overheid bijstaat op een terrein dat door haar niet betreden kan worden.

De voorzitter van het H.V. dankte voor deze sympathieke en begrijpende woorden, vooral daar zij uitgesproken werden door iemand wiens persoonlijke overtuiging niet die van het congres was en herinnerde er voorts aan dat in het vignet van het Verbond tot uiting kwam: door de bloemen het deelhebben en het aanvaarden van het aardse leven, door de sterren het verlangen om door het licht van de waarheid en de geest door te dringen tot de diepten van het bestaan.

Het gaf een feestelijk gevoel door de

in het teken van de bloeiende bollen versierde stad aan de hand van de fleurig uitgegeven Congresgids de weg naar het Krelage-huis te vinden.

Daar waren bij de aanvang, vlot door de administratieve sluizen der regelingscommissie geleid, uit 58 gemeenschappen 172 afgevaardigden en verder 140 belangstellenden verzameld, terwijl ook vertegenwoordigers van bevriende en geestverwante organisaties van hun belangstelling blijk gaven.

De behandeling van het beleid Hoofdbestuur weerspiegelde al dadelijk de vele aspecten van het verbond: meer aandacht gevraagd voor het rassenprobleem in „M. en W.”, bezwaren tegen de naam van de Ark, behoefte aan discussies over religieus humanisme, huwelijksbemiddeling door het verbond enz. enz. Sommigen spraken, onder anderer protest, van de stichting Socrates als een couveuse-kindje en iemand noemde t.a.v. de jeugdbeweging het humanisme-als-organisatie een gevaar voor het humanisme-als-idee. Waar wat in kan zitten. Men vroeg het H.B. niet te veel hooi op de vork te nemen, een andere spreker drong aan op het betonen van nog meer activiteiten op nog meer terreinen. De voorzitter wees er nog op dat helaas de topkaderconferenties nog niet het effect sorteren dat gewenst en verwacht mag worden.

De broodmaaltijd in de zaal gebruikt voor velen gevolgd door het scheppen van een luchtje onderbrak de bespreking. De gehele avondzitting werd gewijd aan de inleiding van de heer Lips over: Het humanisme en de brede massa, en de discussies hierop. De inleider wees op de gevarieerdheid in mensentypen en de noodzaak, teneinde waarlijk een antwoord te kunnen geven op de vragen die deze differentiatie met zich brengt, een wetenschappelijke fundering te bezitten. Alleen dan kan het humanisme voldoen aan de behoefte aan zekerheid en geestelijk houvast van grote groepen der bevolking.

Het vlotte verloop, dat wij van onze congressen gewend zijn, geeft de argeloze deelnemer de indruk, dat alles vanzelf gaat; maar de insider weet, dat zo iets alleen mogelijk is door de vrijwillig betoonde zelfdiscipline van allen, sprekers in de eerste plaats, maar vooral door de ook nu weer veel omvattende en tot in de perfectie doorgevoerde voorbereidingen van de regelingscommissie, zonder welke ook de kundigste congresleiding niet alles vermag.

Het eerste gedeelte van de Zondagmorgen was ook dit jaar gewijd aan muziek, ten gehore gebracht door een strijkkwartet bestaande uit de dames Zwaardemaker-Weis, de Savornin Lohman-Gunning en van Rappard en de heer Obermayer, die voor het aandachtige gehoor het serena-

den-kwartet van Haydn en van Mozart het Dissonanten-kwartet uitvoerden. Het element van schoonheid, dat wel niemand meer zou willen missen en dat de sfeer van het congres steeds mede bepaalt.

Toch zal de feestelijke bloemenversiering op het podium, waaroverheen deelnemers aan het congres en H.B. elkaar in de ogen blikten daar ook niet geheel vreemd aan zijn, hoewel het voornamelijk toch wel te danken zal zijn aan het innig overtuigd zijn van elkaars oprechte bedoelingen, het besef te staan voor de gemeenschappelijke zaak en dat het niet gaat om het berijden van eigen stokpaardjes, dat de besprekingen, ook wanneer het om zeer uiteen lopende standpunten ging, op zulk een goed niveau werden gevoerd. Naar onze indruk maakt het verbond daar elk jaar meer vorderingen in, al is aan enkele afgevaardigde te merken dat tijd en begrip nodig zijn om in te groeien en de juiste toon te vinden. Desalniettemin waren er, zoals steeds wel zal blijven zolang het verbond levend is, vraagpunten die gebaat zouden zijn geweest met een effectiever voorbereiding. Mogelijk is dat ook nu nog in te halen, zodat, al mag men niet verwachten ogenblikkelijk eensluidende opvattingen te zien ontstaan, tenminste een gemeenschappelijk uitgangspunt gezocht en gevonden kan worden. Dit was, wat naar ons gevoel ontbrak in deze gevallen.

De gemeenschappelijke warme maaltijd vormde een genoegelijke onderbreking in de besprekingen, die daarna met hetzelfde élan als te voren werden voortgezet. (Wel werd helaas, op verzoek van een geachte afgevaardigde uit Rotterdam, de vergadering in rouw gedompeld door de bekendmaking van de uitslag van de wedstrijd Holland—België).

De laatste zitting van het congres werd besloten door de voorzitter met woorden van veel, ook naar de mening van de deelnemers, welverdiende dank aan de organiserende gemeenschap. Voorts meende hij dat dit congres naast veel kritisch, veel goeds had gegeven. De vele discussies stonden met de kern van het werk vaak in verwijderd verband — de weinige aandacht voor centrale vragen wijst op betrekkelijk weinig verschil van mening, maar voor een goed verstaan van elkaars bedoeling is voortdurende gedachtenwisseling noodzakelijk. Voor het behouden van de nodige levendigheid is intenser contact gewenst tussen centraal apparaat, gewest en gemeenschappen, aller activiteit is daarbij onontbeerlijk. Bij alle verschillen weet men zich echter gedragen door dezelfde gedachte: dat in het H.V. een uniek experiment tot stand kwam, in deze vorm nog niet eerder in de wereld geprobeerd, een idee, waarvoor ieder lid persoonlijk garant is.

T. M.-N.

De humanist in deze tijd (slot)*)

Merkwaardig is dat ook de meest irrationeel-getinte theologie en filosofie toch altijd weer een beroep moet doen op het argument, op het menselijk denken. Gevaarlijker nog is het irrationalisme op maatschappelijk gebied, waardoor ook het wetenschappelijk denken gevaar dreigt. Kerk en staat eisen veelal van de wetenschap niet allereerst, dat zij logisch is in haar probleemstelling en op feiten steunt, doch dat zij doelmatig is voor de doeleinden, die deze maatschappelijke autoriteiten zich stellen. Geloofs zekerheden (men denke aan bepaalde R.K. dogmata) en staatsbelang (men herinnere zich de strijd over erfelijkheidstheorieën in de Sovjet-Unie) en soortgelijke niet-wetenschappelijke, irrationele factoren komen dan onvermijdelijk in botsing met de wetenschap en het vrije, onafhankelijke onderzoek. Ook op maatschappelijk gebied nemen wij juist die crisisverschijnselen waar, waartegen de Verlichting vroeger en het humanisme thans waarschuwde nl. het autoriteitsgeloof en de onmondigheid der massa, die zich door irrationele impulsen laat drijven met 'als gevolg angst, twijfel, geestelijke dwang, fanatisme en knechting van de mens, alle kenmerken van de huidige massavorming en „opstand der horden”. Huizinga heeft in zijn „Schaduw van Morgen” deze crisistoestand gekarakteriseerd door de kenmerken „algemene verzwakking van het oordeel” en „daling van de kritische behoefte”. Ook hij wees op de gevaren van het extreem irrationalisme. „Met het veldwinnen van een irrationalistische geesteshouding verwijdt zich, op elk gebied, de marge van het verkeerd begrijpen tot een breede zône”. Hiermede raken wij tevens een ander probleem aan, nl. dat van fanatisme en onverdraagzaamheid. Beide zijn onlosmakelijk verbonden. Wie zich oncritisch aan een autoriteit onderwerpt of zich, door uitsluitend irrationele behoeften gedreven, zonder redelijk oordelen met een idee vereenzelvigt kan geen kritiek verdragen. Het toelaten in zijn gedachtewereld van een andere, afwijkende visie met als gevolg activering van het redelijk denken zou onvermijdelijk de eenzijdigheid, subjectiviteit en zwakheid van het eigen standpunt aan het licht brengen. Dit zou evenwel een dermate grote aantasting der (toch al labiele) persoonlijkheid betekenen, dat dit coûte que coûte vermeden moet worden: De intolerantie is dan de enige weg. Het uit zich in politiek en godsdienstig fanatisme, in nationalisme en vervolging van andersdenkenden. Naast economische oorzaken doen zich op politiek gebied bovendien irrationele factoren gelden als vrees voor prestigeverlies, onbeperkte expansiedrift enz. De tolerantie-

gedachte was één der waardevolle elementen der Verlichting. Wij denken hier b.v. aan publicaties als Lessings's „Nathan der Weise” en Voltaire's „Traité de la Tolérance”. In Rousseau's „Emile” (1762) lezen wij „Mensen, weest menselijk, dat is Uw plicht; weest het tegen alle standen, tegen alle leeftijden.” De vredesgedachte, welke zich richtte tegen het nationalisme, vond in Kant (men leze zijn „Zum ewigen Frieden”) een toegewijd aanhanger. Geen verdraagzaamheid is mogelijk zonder redelijkheid. Redelijkheid is méér dan verstandelijkheid, hoewel het verstandelijk denken impliceert. Wie op zijn driften en impulsen leeft is aan redelijkheid nog niet toe. De redelijke mens erkent de betekenis en waardigheid van de medemens.

Deze mede-mens heeft het recht op zijn wijze zijn waarheden te zoeken. Redelijkheid openbaart zich ook eerst ten volle in de levenshouding, waarin de redelijkheid tot beleving en uiting komt. Wanneer wij tegen iemand zeggen „Wees toch redelijk” dan wil dit niet zeggen „Wees verstandelijk”. Rede is meer dan verstand alleen. De rede zoekt de eenheid, zij scheidt niet, zij verbindt. Het dogma verdeelt. Over hun dogmata zullen Boeddhist, Christen en Mohammedaan nooit tot een zelfde synthese komen, wél voorzover zij over voor de rede toegankelijke problemen spreken. De rede zoekt de eenheid, het overeenkomstige in de veelheid. Spinoza schreef: „Alleen voorzover de mensen leven volgens leiding der Rede, komen zij steeds en noodzakelijk van nature overeen”. Ware redelijkheid is meer dan verstandelijkheid, zij is wijsheid en zedelijkheid. Reeds de oude Grieken maakten onderscheid tussen de godin van het verstand (Metis) en haar dochter, de godin der wijsheid (Pallas Athene). In dit verband krijgt ook het woord van Pascal diepe betekenis „Toute notre dignité consiste dans la pensée” (Al onze waardigheid bestaat uit het denken). Natuurlijk weet ook de humanist dat het ondanks rationalisme en Verlichting ook nu met de redelijkheid in deze wereld nog maar droevig is gesteld. Is daarmee nu echter het irrationalisme in het gelijk gesteld? Moeten wij ons daarom dan maar willoos overleveren aan allerlei vormen van irrationalisme en Dionysos verkiezen boven Apollo? De twijfel, de maatschappelijke onzekerheid, de angst heeft velen tot een irrationalistische „bloed-en-bodem”-cultus gebracht, die inderdaad niets anders is dan wat Aalders noemt „verbestialisering” en „nihilisme”. Wonderlijk genoeg stelt de theoloog voor deze hedendaagse verschijnselen Verlichting en humanisme, d.w.z. ongelooft (n.l. in het Christendom!) aansprakelijk. Doch was ook de bloed-en-bodemcultus (en alle daarmee vergelijkbare verschijnselen) in laatste instantie niet een

irrationeel geloof, nl. het geloof in het vaderland, de leider, het volk, de partij, de staat? De godsdienstige mythen waren vervangen door andere van aanzienlijk lager moreel gehalte. Wanneer wij deze irrationalistische mythen (moderne vermommingen van oude geweld- en agressiedriften) op de keper bezien moeten wij tot de conclusie komen, dat zij met Verlichting en modern humanisme niets gemeen hebben. Heel het streven van b.v. de nazi's was er juist op gericht het kritisch, redelijk denken te verlammen en ieder ethisch besef te doden. De Engelse auteur Alan Bullock heeft in zijn studie over Hitler („A Study in Tyranny”) in de persoonlijkheid van de Führer tevens de geest van het nationaal-socialisme ten voeten uitgetekend: „Hij verheerlijkte de wil boven het verstand, de hartstocht boven de rede, het fanatisme boven de, volgens hem, noodlottige zwakheid van de objectiviteit.” De Duitse socialist Schuhmacher heeft eens gezegd: „De hele nationaal-socialistische beweging is een beroep op het zwijn in de mens”. Het is niet overbodig deze woorden nog eens in herinnering te brengen. Ook de tweede wereldoorlog heeft het fascisme als uiting van geestelijke en maatschappelijke degeneratie niet kunnen vernietigen. Tegenover irrationalistische staatstheorieën als het fascisme stelt men soms het communisme (zoals dit in Rusland gegroeid is) als een typisch *rationalistisch* materialisme. *Theoretisch* is het oorspronkelijk marxisme dit zonder twijfel. Doch ook het huidige Russische communisme is een geloof (nl. in de partij en het Russische vaderland) en als zodanig irrationeel en onverdraagzaam. Het kent zijn heiligen (Lenin en Stalin), zijn ketteren (Trotsky enz.) en zijn eeuwige waarheid (het Leninisme). De Russische denker Berdjajew zegt in zijn werk „Betekenis en oorsprong van het Russisch communisme”, dat de praktijk wijst „op een fanatisch-religieuze denkwijze, waaraan een theologisch bepaald fanatisme ten grondslag ligt” en elders, nl. in zijn „Het Russische denken in de 19de en 20ste eeuw” lezen wij: „Het Leninisme-Stalinisme kan men maar niet zo zonder meer met het klassieke Marxisme vereenzelvigen. Het Russisch communisme is een terugkeer van de Russische Messianistische idee.” Het zijn juist de geestelijke onmondigheid (welke de Verlichting critiseerde) en de onmacht tot kritisch en redelijk denken en oordelen, samengaan met maatschappelijke onzekerheid, die de weg vrijmaken voor totalitaire stromingen als fascisme en communisme. Fromm heeft gewezen op de „angst voor vrijheid”, die leidt tot willoze onderwerping aan de autoritaire leider. Vrijheid impliceert namelijk zelfstandig, onafhankelijk denken en het dragen van de eigen verant-

*) II in April-nr.

woordelijkheid. Dit is voor de mens een zware taak, een taak, die de waarde van zijn persoonlijkheid voor een goed deel bepaalt. Geen echte vrijheid is mogelijk zonder besef van verantwoordelijkheid. De slaaf doet slechts wat zijn heer wil. Verantwoordelijkheid voor zijn daden voelt hij niet, kan hij niet voelen, zolang hij slaaf blijft. Angst voor vrijheid en verantwoordelijkheid is wel een van de belangrijkste kernproblemen van de huidige cultuurcrisis. Ook de Nazi-„helden” verscho- len zich graag achter de leuze „Befehl ist Befehl”. Reeds Herbert Spencer (†1903) wees op het feit „Heldenverering is het sterkst waar men de minste eerbied heeft voor menselijke vrijheid”. Rede, redelijk- heid en sociaal besef was hier ver te zo- ken. Niets is onredelijker en a-socialer dan de kudde, die slechts de gelijkvormigheid kent en iedere oorspronkelijkheid en indivi- dualiteit vernietigt. Angst voor de vrijheid, verlangen op te gaan in de on-redelijke massa dwingt het individu ertoe de eigen individualiteit geheel op te geven, waar- door de „nieuwe orde” van massamens en automaat ontstaat. Men zoekt zichzelf te verliezen in een pseudoreligie, in de jacht op macht en materieel bezit, in valse romantiek, die van het echt-menselijke leven, de humanitas afvoert.

Het is eigenlijk niet te verwonderen, dat in een tijd, waarin totalitarisme, nationalis- me en militarisme zich in een grote bloei verheugen ook het individualisme geen goede naam heeft. Terecht zegt de reeds eerder genoemde Erich Fromm in zijn „De angst voor vrijheid” echter: „De culturele en politieke crisis van onze tijd dankt zijn bestaan niet aan het feit, dat er te veel individualisme is, maar dat het door ons vermeende individualisme een lege dop is geworden”.

Ook de humanist distancieert zich van een a-sociaal individualisme, dat geen men- selijke verantwoordelijkheid kent en als hoogste wijsheid verkondigt: „Ieder voor zich en God voor ons allen”. Er is echter een ander individualisme, waarop ook Fromm doelt, n.l. een humanistisch indivi- dualisme, dat er op wijst, dat elk individu onvergelijkbaar, onherhaalbaar en onher- leidbaar is. Dit is één aspect van het mens- zijn. Het andere is zijn deel-zijn van een kosmisch geheel, dat evenzeer door het modern humanisme wordt beklemtoond (het religieuze aspect). Het modern huma- nisme is zich bewust van de draagwijdte van de menselijke verantwoordelijkheid en de consequenties, die hieraan zijn verbon- den op geestelijk en maatschappelijk ge- bied. Over de maatschappelijke (economi- sche en sociale) problemen werd in dit artikel weinig gesproken. In tegenstelling tot andere geestelijke en kerkelijke richtin- gen meent het modern humanisme, dat ook het maatschappelijke vraagstuk bij de gees- telijke koersbepaling aan de orde is. Uit- drukkelijk spreekt ons beginselprogramma dan ook van het feit, dat „het humanisme

Verklaring n.a.v. de herdenking van het 100-jarig bestaan van de R.K. bisschoppelijke hiërarchie

Met begrijpelijke vreugde herdenken onze Rooms-Katholieke landgenoten het feit, dat honderd jaar geleden aan hun kerk de vrijheid te beurt viel, zich ook hier in de gewenste bisschoppelijke hiërarchie te organiseren. Twee eeuwen lang had het Roomse volksdeel maar beperkte burgerrechten genoten, al was het hier te lande, dank zij de verdraag- zaamheid van volk en regenten gevrij- waard voor vervolging en overlast en beschermd in bezitting en leven. In 1853 evenwel werd de laatste tenach- terstelling weggenomen: sindsdien zijn onze Rooms-Katholieke landgenoten een volstrekt gelijkberechtigd deel van het Nederlandse volk.

Naar onze vaste overtuiging heeft de ontplooiing, die het Katholicisme in Nederland gedurende de laatste eeuw te zien heeft gegeven, een veel groter en wezenlijker waarde, dan voor de be- treffende volksgroep alleen. In de ge- schakeerdheid van onze natie hebben de Rooms-Katholieken hun plaats met ere ingenomen. Hun bijdrage aan onze Nederlandse cultuur in kunst en poli- tiek, in wetenschap en productie, in onderwijs en sociale arbeid, is onmis- kenbaar. Het past ook ons, als niet- Katholieke Nederlanders, dit feit met dank te erkennen.

Wij mogen echter niet verzwijgen, dat sommige uitingen en strevingen der Rooms-Katholieke wereld in deze tijd ons met diepe bezorgheid vervullen. Immers: de overtuiging de absolute en onfeilbare waarheid te bezitten, leidt meer dan eens tot totalitaire aanspra- ken, tot meerwaardigheidsgevoelens en

tot een geestelijk isolement. De schei- ding tussen de verschillende geloofs- groepen in ons volk is daardoor groter dan wij voor onvermijdelijk houden, het gemeenschappelijk deel van ons aller arbeid kleiner dan ons voor onze Neder- landse beschaving en ons voortbestaan als natie wenselijk lijkt. De principiële strijd der meningen die geen onzer schuwt en waarvan wij zelfs verhelde- ring van denkbeelden verwachten, wordt van R.K. zijde niet altijd gevoerd met die eerbied voor de persoonlijkheid en voor de goede trouw van de anders- denkenden, die wij in menselijk en na- tionaal opzicht een minimum voor- waarde achten.

Daarom menen wij zedelijk verplicht te zijn bij de herdenking van het herstel der bisschoppelijke hiërarchie tot onze Rooms-Katholieke landgenoten te zeg- gen: bedenkt in deze dagen dat het de algemene Nederlandse verdraagzaam- heid en de algemene Nederlandse vrij- heidszin zijn geweest, die aan Uw groep, een minderheid immers, het volle recht op Uw eigen levensontplooiing hebben geschonken. Bedenkt dat de onderschatting van deze verdraag- zaamheid en deze vrijheid, zoals die in Uw kringen niet zelden merk- baar is, een aantasting betekent van een eeuwenoud Nederlands erfgoed. Ook gij zijt geroepen de algemene geestelijke vrijheid waaraan gij Uw groepsvrijheid te danken hebt, metter- daad te eerbiedigen en in stand te houden.

HOOFDBESTUUR
HUMANISTISCH VERBOND.

ondenkbaar is zonder de principiële erken- ning van de sociale gerechtigheid”, waar- mede een gehele reeks maatschappelijke problemen de aandacht vraagt. Het is b.v. ook een vraagstuk op zichzelf in hoeverre maatschappelijke onzekerheid en ongelijk-

heid één der factoren is, die leidt tot cul- tuurpessimisme en totalitarisme. Slechts de sociologie kan hier een duidelijk antwoord geven.

P. KRUG.

Iets over de „Uitbouw van het Gevangeniswezen”

Het zal ook de lezers van dit blad niet ontgaan zijn, dat het „gevangeniswezen” na de laatste wereldoorlog op de helling is gekomen. Een stoot daartoe had mede gegeven de omstandigheid, dat vele voor-aanstaande Nederlanders — die in normale tijden niet of nauwelijks met het probleem geconfronteerd plachten te worden — tijdens de bezetting zelf kennis hadden gemaakt met het leven aan de binnenzijde der getraliede en zwaar gegrendelde gebouwen, welke zij te voren slechts vage-lijk kenden als b.v. „de typische koepel of parapluie” aan de spoorlijn bij Haarlem. Een tweede aansporing tot het zoeken naar nieuwe wegen vormde de kort na de bevrijding zo benauwende vraag, hoe de vrijheidsberoving moest worden geëffectueerd van een bonte massa, welke op een ogenblik zelfs tot 100.000 mensen aangroeide, terwijl de daartoe bestemde gestichten nog voor geen 10.000 gedetineerden plaats boden. Het spreekt vanzelf, dat dit aanleiding heeft gegeven tot talloze experimenten, aan de meeste waarvan wij slechts een pijnlijke herinnering over hebben, doch waarvan enkele penitenciaire en blijvende waarde kregen.

Boven deze acute en voorbijgaande impulsen uit rijst evenwel, dat het inzicht veld heeft gewonnen, dat ook de gevangene niet slechts een nummer draagt, doch een mens is, wiens menselijke waarden volledige erkenning en eerbiediging eisen, dat de gemeenschap de verantwoordelijkheid draagt voor een menswaardige behandeling van de gedetineerde en dat de gevangenisstraf dienstbaar dient te worden gemaakt aan de resocialisering van de gestrafte, voorzover de beveiliging van de maatschappij dit toelaat.

De concrete resultaten van dit inzicht zijn geweest de instelling van een commissie tot herziening van het gevangeniswezen (de „Commissie-Fick”) welke in 1947 verslag heeft uitgebracht aan de Minister van Justitie en de nieuwe „Begin-selenwet Gevangeniswezen”, goeddeels gebaseerd op de voorstellen van deze commissie, welke onlangs door de Staten-Generaal werd aangenomen en ingevoerd wordt, zodra de bij die wet behorende algemene maatregel van bestuur zal zijn uitgevaardigd.

Het is niet mogelijk, binnen het bestek van dit artikel alle aspecten van de in wording zijnde „uitbouw” te behandelen. Aan punten als de „ton”, stoel of kruik, opleiding van het personeel, week-end verlof gedurende het laatste deel van de straf, beloning voor de arbeid en nog veel meer moeten wij voorbijgaan. Het kernpunt van de nieuwe wet is de breuk met het sedert 1886 als pijler van ons strafstelsel fungerende systeem van volkomen afzondering, met het cellulaire systeem. Als zijnde on-

natuurlijk, afstompend en verontmaatschappelijkend is dit systeem verworpen. Niet en gelukkig niet om daarvoor weer de „algehele gemeenschap (de „hogeschool van de misdaad”) in de plaats te stellen, maar om naargelang van de persoonlijkheid van de veroordeelde tijdens de straf (verbeterde) cel en gemeenschap op hem toe te passen. De opzet is: hoofdzakelijk afzondering tijdens een korte periode van observatie en daarna als regel gemeenschap voor arbeid, ontwikkeling en ontspanning, cel voor studie, bezinning en gedurende de nacht. Gemeenschap overdag wordt derhalve regel, maar een zoveel mogelijk „aangepaste” gemeenschap. De grondbeginselen van de nieuwe wet zijn namelijk: *differentiatie van de gestichten en selectie der gevangenen*. Behalve de lang-verbeide centrale vrouwen-gevangenis en naast de bestaande z.g. Jeugdgevangenis met een eigen, sterk op opvoeding gericht, regiem, komen er gestichten voor jongeren en ouderen, voor eerstveroordeelden en recidivisten, voor geestelijk zwakbegaafden of gestoorde en „normalen”. Dit opent de mogelijkheid tevens tot variëring in het regiem, misschien op den duur zelfs voor het „open gesticht” naast de sterk beveiligde gevangenis. De keerzijde is de selectie der veroordeelden en hun plaatsing in de voor ieder meest geëigende inrichting en binnen die inrichting eventueel weer de voor hem geschiktste groep, waarbij uiteraard ook zijn vakbekwaamheid en/of de mogelijkheid tot vakopleiding een belangrijke plaats inneemt. Bij een goede uitvoering kan dit nieuwe systeem behalve meer mogelijkheden tot gewenning aan regelmatige en beter aan het vrije bedrijfsleven aangepaste arbeid tevens de voorwaarden scheppen tot ontplooiing van de persoonlijkheid en het geven van meer eigen verantwoordelijkheid zowel aan de groep als aan de gestrafte individueel. Tenslotte kan het systeem uitgroeien tot een meer progressief stelsel van strafvoltrekking, waarbij de gedetineerde langzamerhand een grotere mate van vrijheid verdient en krijgt (in het laatste stadium misschien „halve vrijheid”: overdag werken in de stad of op het land, 's nachts nog terug in het gesticht), waarbij als sluitstuk een soepeler regeling zal moeten komen van de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Uiteraard hangt ontzaglijk veel af van de wijze van uitvoering, de manier waarop het gestichtspersoneel van hoog tot laag de gevangene tegemoet zal treden en zelf doordrongen zal zijn van de noodzaak tot humanisering van de straf. De eerste en zeer belangrijke stap is echter gezet, nu de wetgever de weg daartoe heeft gebaand. Een goede stimulans voor daadwerkelijke hervorming ook naar de geest

in het gesticht zelf kan zijn de reeds ge-effectueerde invoering van de „Sociale Dienst”: in ieder gesticht is thans een sociale ambtenaar, die tot de staf behoort en die onder meer de culturele zorg tot taak heeft.

Een geheel apart probleem vormt de geestelijke verzorging van de gevangenen, waaromtrent in dit blad al meer geschreven is. Hoewel op een geheel ander vlak liggend, kon bij het cellulaire stelsel het celbezoek vanwege de reclasseringsinstellingen bij buitenkerkelijken nog wel iets opvangen van de voor hen bestaande leemte aan geestelijke verzorging. In het nieuwe systeem moet dit bezoek — thans tot „reclasseringsbezoek” herdoopt — onvermijdelijk aan betekenis inboeten en wordt derhalve nog brandender de vraag, hoe voorzien moet worden in de geestelijke zorg t.a.v. diegenen, die de zielszorg van gevangenispredikant of -aalmoezenier afwijzen. Deze vraag kan slechts worden opgelost, wanneer ook andere organisaties of genootschappen op levensbeschouwelijke basis tot de gevangenis worden toegelaten en daarbij heeft het Humanistisch Verbond een taak te vervullen. Het is verheugend, dat de Minister van Justitie thans een regeling voorbereidt, op de grondslag van een door een kleine commissie uitgebracht advies, waarbij als wij goed zijn ingelicht, tot gedetineerden die zielszorg door of vanwege de erkende kerken afwijzen en niettemin geestelijke verzorging wensen, geschikte personen behorende tot een genootschap als het H.V. zullen worden toegelaten. Laten wij hopen, dat deze proef niet zal stranden op de onverdraagzame drijfverij en verkettering door bepaalde personen en groepen in kerkelijke kringen. Hoewel wij van hen niet anders hadden verwacht, willen wij toch hulde brengen aan de hoofdpredikant en de hoofdaalmoezenier bij het Gevangeniswezen, die zich boven dit „Holland op zijn smalst”-standpunt hebben verheven.

B. VAN DER WAERDEN.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

RELIGIE (II)

DE ZAAK

In ons vorige artikel *) pleitten wij voor een gebruik van de termen „religie”, „godsdienst” en „geloof” overeenkomstig de traditie der eeuwen en spraken als onze mening uit, dat op die manier het gevaar van misverstand altijd nog het kleinst zou zijn. Verba valent usu, zeiden de Romeinen, d.w.z. dat de woorden hun betekenis en hun geldingskracht krijgen in het gebruik. Is een woord in een bepaalde zin veel gebruikt, dan heeft het in die zin zijn bestaansrecht bewezen, al moet men dan in sommige gevallen nog wel weten, hoe ermee om te gaan.

Wij willen ditmaal wat meer op de zaak zelf letten en ons afvragen, welke onze houding daartegenover het best zou kunnen zijn. Het is, dunkt mij, allereerst nodig, dat wij onderscheid maken tussen dogmatische en niet-dogmatische religie. Een dogma is een geloofswaardheid (of haar logische consequentie), die door één of ander lichaam, dat zichzelf het gezag daartoe verleent, als absolute waarheid wordt voorgesteld. Dat lichaam kan (en zal wel meestal) een Kerk zijn, maar het kan ook best..... een groep humanisten wezen! In dat laatste geval echter is er iets mis. Want het enige dogma, dat men met enig recht het humanisme zou kunnen aanwrijven, dat is juist dat het — om de mogelijkheid van zelfstandig beslissen van ogenblik tot ogenblik te waarborgen — geen enkel dogma erkent. En dat is dan voor zijn aanhangers ook eigenlijk helemaal geen dogma, maar alleen het hartgrondig getuigenis, dat zij zó zijn, althans zo willen zijn. Komt er dus iets op ons toe, dat onder religieuze vlag vaart, dan zullen wij iedere dogmatische pretentie daarvan resoluut afwijzen, al sluit dat helemaal niet uit, dat we de inhoud van dat dogma met zeer waarderende bedoelingen onder de loupe zouden willen nemen!

Maar: wij zullen ons toch wel veel meer op ons gemak voelen bij uitingen van een religieus leven, dat zich tot deze dogmatische pretentie niet verstout. En hoe doet zich dat dan aan ons voor? Het heeft zonder twijfel een eigen gezicht, het is iets anders dan de functies van verstand, gevoel of wil. Een vierde potentie dus, náást deze drie? Men zou het haast denken, waar het immers de schijn heeft, alsof sommige mensen hiervoor een knobbel bezitten en anderen niet. Toch is de sensatie, die de „insiders” erbij hebben, niet zo. Voor hen ligt het gebied der religieuze werkingen niet náást de andere, maar er achter. Het raakt ons *gehele* leven en is in hoge mate bepalend voor ons gevoel en onze wil en zelfs voor ons verstand, die trouwens door de moderne psychologie

ook al niet meer als streng gescheiden gebieden worden gezien. De mens is een eenheid, een religie is iets dat hem in zijn eenheid, in zijn centrum aangaat. Daarom mene men ook niet te snel, dat ze een privilege of zelfs een soort luxe zou zijn van een bepaald type mensen. Dat geldt hoogstens van het religieus *bewustzijn*. Het religieuze leven zelf is iets algemeen, dat alleen maar lang, in het duister kan blijven. Het blijft zeker verborgen voor de blik der verstarde nuchterheid, die slechts ziet wat vlak voor ogen is; het kan zich te kennen geven aan hem of haar, die onbevangen luistert, evenals de schoonheid van een symphonie of van een schilderij. En het biedt dan een blik in die

Appelboompjes

*Op een recht, zwart kousenbeen,
dunne rokjes opgeheven,
dansend in de vroege regen
en de tuin voor zich alleen,*

*staan twee jonge appelboomen,
't witte bloed omhooggestegen,
vlinder-hoofden wijd omgeven
door hun aller-eerste droomen.*

*Met hun smalle voet in 't gras,
ingetogener en loomer
staan zij later in de zomer
na te peinzen hoe het was.*

*Voller wordend met de dagen,
vastgegroeid in 't ogenblik,
bestemd, mijn zusters, — als ik —
te wortlen, rijpen en vrucht te dragen*

M. VASALIS

(Uit: de vogel Phoenix).

diepte, waar ons innerlijkste leven aan Het Leven roert.

Nu kan men natuurlijk stellen, dat bij deze ontmoeting van alles denkbaar is. En inderdaad is het direct al niet waarschijnlijk, dat het daar louter rozegeur en maneschijn zou zijn. Het kan er, zo zeggen de heilige boeken van alle godsdiensten, benauwend genoeg toegaan. Er is zoiets als de „toorn Gods”, er is een vernietigend element in hem. Alleen al daarom kan de ontmoeting best een negatief verloop hebben. Nietzsche, bij tijden, en Ibsen's „Brand” vervloeken die God, anderen geven hem laconiek hun kaartje terug.

Maar van religie spreken we toch pas (en sinds de Romeinen zonder twijfel terecht) bij een positief verloop. Dan kan er nog ontzetting, duizeling en schaamte genoeg zijn, maar daar blijft het dan niet bij. Op een of andere wijze loopt het uit op een diep ontzag, op een stille verwondering, op een „vreemde vrijspraak”, op een ridderslag. Van de „zwei Seelen in unsrer Brust” wordt de één tot overwinning gevoerd, het zwaartepunt in ons bestaan wordt verlegd. Wij kiezen voor

Hem, die in zijn heilzaam oordeel tegen ons scheen te zijn. Ondanks alles vertrouwen wij ons aan Hem toe. Zijn liefde doorstrale ons en lichte ons voor.

Met deze of dergelijke woorden spreekt meen ik, de religieuze mens. En m.i. vormt hij daarmee slechts in zover een aparte categorie als hij zich van dat gebeuren scherper bewust wordt dan anderen. Immers, ieder mens leeft slechts zolang hij vertrouwen stelt in het leven, er „fiducie” in heeft; ziet hij er *werkelijk* niets meer in, dan zal hij (al of niet in Stoicijnse kalmte) heengaan. Welnu: dit vertrouwen lijkt mij in de grond geen ander dan dat, wat — dieper doorleefd misschien — ervaren wordt in „het religieuze leven”. Het kan ons toestrallen in de ogen van een kind, het kan gewekt worden door het verheven getuigenis van een nobel leven, en het vindt zijn bevestiging bij het ontroerd aanschouwen van het offer der volmaakte liefde. Deze „openbaring” is van een eindeloze variatie; zij vervult mede de ganse geschiedenis der mensen. En de religieuze mens gelooft, dat in de strijd des levens de zege is aan datgene, waarvan zij getuigt.

Op de vraag, wat deze niet-dogmatische religie in het bijzonder voor de humanist zou kunnen betekenen, hopen wij in een slotartikel in te gaan.

J. M. ROELOFSEN.

Samenwerking

Samenwerking is in Nederland een heel teer plantje en sommigen houden er niet van. Ergens in Nederland zouden Humanisten met Rooms Katholieken (en Protestanten) een beetje meedoen aan het werk voor daklozen. Van plezier om zijn bestaan stak het plantje „Samenwerking” trots het kopje op en fluks kwamen de stenen en modderkluiten om dat verfoeilijk plantje stuk te smijten.

Pater van Meinsbergen, de Directeur van het Labrehuis in Eindhoven, heeft nu al zoveel narigheid en moeilijkheden over onze mededeling in „Mens en Wereld” van Maart, en daaronder erger dan zijn verdriet over het hatelijke redactionele stukje van „De Gelderlander” dd. 24 April, dat we ervan afzien nog eens haarfijn uit te leggen wat de één en wat de ander precies heeft gezegd en bedoeld. We worden er nog liever op aangezien te veel te hebben gezegd, dan dat we Pater van Meinsbergen nog meer moeilijkheden willen bezorgen. En, och, van dat „leugen en bedrog”, Meneer de Gelderlander, dat willen we U ook nog wel vergeven.

Verwarren we overigens niet Pater van Meinsbergen en het plantje „Samenwerking”. Pater van Meinsbergen is een kerel als een boom, die staat voor zijn werk en voor zijn ideeën; het plantje „Samenwerking” intussen is nog maar heel mager.

11 Mei 1953

Joh. Jansen.

*) Geplaatst in het Dec.-nr.

Congresbesluiten

Aangemeld hadden zich 172 afgevaardigden, vertegenwoordigend 58 gemeenschappen. De jaarstukken (jaarverslag, rekening van baten en lasten, enz.) werden na uitvoerige bespreking bij acclamatie goedgekeurd.

De stellingen naar aanleiding van het onderwerp „Het Humanistische Verbond en de brede massa” werden na een inleiding door H. J. J. Lips en een daarop aansluitende discussie als uitgangspunt voor verdere studie en bezinning aanvaard.

Zonder hoofdelijke stemming werden aangenomen:

Het H.B.-voorstel inzake extra-contributie-afdracht door de gemeenschappen.

De H.B.-voorstellen tot het op ondergeschikte punten wijzigen van het huishoudelijk reglement en het aanvullen van het reglement van verkiezing voor het hoofdbestuur.

De H.B.-resolutie inzake het Internationaal congres.

De voorstellen van de gemeenschap Amersfoort betrekking hebbend op het rassenvraagstuk en de tegenstelling Amerika—Rusland, werden ingetrokken ten gunste van een door deze voorstellen geïnspireerde H.B.-uitspraak, die algemeen aanvaard werd en die als volgt luidde:

Het Hoofdbestuur aanvaardt de suggestie om, zonder andere noodzakelijke werkzaamheden te benadelen, ernstige aandacht te besteden aan de betekenis uit humanistisch oogpunt van:

de ontwikkeling der achter gebleven gebieden

het vluchtelingenvraagstuk

het rassenprobleem

en daartoe:

1. een veelzijdige commissie samen te

stellen om het hoofdbestuur te adviseren omtrent de principiële gezichtspunten van deze problemen,

2. na te gaan op welke wijze in woord en geschrift, zo mogelijk in samenwerking met andere levensbeschouwelijke organisaties de publieke aandacht hierop gericht kan worden,

3. te bevorderen dat nu reeds in „Mens en Wereld” publicaties in deze geest worden opgenomen en dat b.v. omstreeks 1954 de eerder bedoelde activiteit, ook in internationaal humanistisch verband, tot volle ontplooiing zal komen.

De gemeenschap Amersfoort bracht in haar voorstel inzake de geestelijke verzorging voor militairen enkele wijzigingen aan.

Het gewijzigde voorstel verkreeg na uitgebreide discussie de steun van 16 afgevaardigden en werd dus met grote meerderheid verworpen.

Het voorstel-Amersfoort om naamsverandering van het Thuisfront te bevorderen, werd eveneens met grote meerderheid verworpen.

Het voorstel-Amersfoort inzake geestelijke bijstand aan dienstweigeraars werd ingetrokken, na een mededeling van de voorzitter, dat het Thuisfront eventuele activiteiten op dit punt voortaan aan het Verbond overlaat.

De voorstellen Winterswijk en Hengelo betrekking hebbend op resp. geestelijke verzorging van emigranten en aanstelling van een propagandist, werden van de agenda afgevoerd, aangezien de voorstellers zich met het H.B.-prae-advies konden verenigen.

Hetzelfde vond plaats met de in het Maart-nummer gepubliceerde voorstellen van de gemeenschappen Den Haag en

Rotterdam, inzake resp. de noden der bejaarden en de voorlichting over de godsdienst in de gezinsopvoeding.

Het in het April-nummer gepubliceerde voorstel-Haarlem tot opschorting van de werkzaamheden ten behoeve van een humanistische jeugdbeweging, werd ingetrokken. Het op deze jeugdbeweging betrekking hebbende voorstel-Delft werd na langdurige beraadslagingen verworpen.

De begroting 1953 werd zonder hoofdelijke stemming aanvaard.

Bij acclamatie werd het volgende hoofdbestuur verkozen:

Dr J. P. van Praag, voorzitter; Mr H. B. J. Waslander, vice-voorzitter; W. Coenders, secretaris; J. Bijleveld, penningmeester; H. Bonger, redacteur; Mevrouw C. Feringa-van Noord, Mevrouw A. J. Groenman—Deinum, Prof. dr T. T. ten Have, Joh. Jansen, W. C. Koppenberg, Mevr. H. A. Polak-Schwarz, H. Redeker, E. Schabracq, Ir P. Schut, G. Stellinga, Mr A. Stempels, Prof. dr G. Stuiveling, Mr dr J. In 't Veld en Prof. dr L. van der Wal.

Tot leden van de financiële commissie werden benoemd: J. Meesters, J. van Straten en P. Talsma.

Medegedeeld werd, dat het congres 1954 zal worden gehouden op 10 en 11 April; de Top-Kader-Conferenties zullen plaats vinden op 3 en 4 October 1953 en 6 en 7 Februari 1954. De eerstvolgende studie-dag zal in Maart 1954 worden gewijd aan „Religieus Humanisme”, terwijl de datum door ieder gewest afzonderlijk nader zal worden vastgesteld.

W. COENDERS, secretaris.

Het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond roept SOLLICITANTEN op voor het vervullen van de functie van

CHEF VAN HET CENTRAAL BUREAU

Middelbare schoolopleiding en praktijk-diploma boekhouden gewenst.

Salaries naar capaciteiten tussen f 3500.- en f 4500.-.

Beknpte levensbeschrijving met vermelding van leeftijd, burg. staat, diploma's, woningomstandigheden en onder bijvoeging van recente pasfoto te richten aan het Centraal Bureau, Bleyenburgerstr. 1, Utrecht.

HUMANISTISCH THUISFRONT

geeft advies, hulp en bijstand aan militairen, gedemobiliseerden en hun gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, A'dam-C., telefoon: 38583.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezins-contributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**

Iets over de vorming van humanistische jongeren

In enkele recente nos. van dit blad hebben de heren Lips en Lutke Meyer hun mening kenbaar gemaakt over bovengenoemd onderwerp en de methodiek daarbij in de jeugdgroepen te gebruiken.

Nu zou ik, zonder deze artikelen verder als leidraad op de voet te volgen, gaarne enkele gedachten naar voren willen brengen, waarop wij ons m.i. moeten bezinnen, zal er „überhaupt” van contact met de opgroeiende generatie sprake kunnen zijn. Daarbij zou ik tot deze categorie willen rekenen allen tussen ca. 15 en 28 jaar. Immers, de jeugd-faze wordt niet eerder vaarwel gezegd dan ongeveer bij de laatstgenoemde leeftijd, noch kan er vóórdien van levensrijpheid sprake zijn. De geestelijke scholing van de mens vraagt zeker tien tot twaalf jaar, waarbij jeugdclubs e.d., onderverdeeld naar de diverse leeftijdsgroepen van groot nut kunnen zijn, maar meer voor mijn gevoel voor de sociale aanpassing dan voor de geestelijke en ethische vorming nodig zijn.

Vooropgesteld dient evenwel te worden, dat het hier gaat om de *eigen* vorming der persoonlijkheid, waarvan wij, ouderen, grotendeels slechts toeschouwers kunnen zijn en tevens dient men indachtig te zijn, dat, in het algemeen gesproken, men zich op dit terrein der geestelijke vorming dikwijls door een schone schijn laat bedriegen.

Zoals bekend is, verzet zich de natuurlijke ontwikkeling van de opgroeiende mens, juist in deze levensfase, tegen elke leiding en de idee van de „geleide” jeugdbeweging of jeugdgroepen met „geestelijke adviseurs” is dan ook niet verenigbaar met een humanistische levenshouding. En de door jonge mensen of groepen zelf gekozen raadsman zal steeds bescheiden op de achtergrond blijven en min of meer passief afwachten wat van hem gevergd zal worden. Hoe licht kan de gevormde persoonlijkheid en de gevestigde opvattingen van de geestelijke raadsman — ook onwillekeurig — in de groep domineren, hetgeen een vrije ontplooiing belemmert. Van de oudere wordt slechts verwacht, dat hij de richting zal weten te „duiden”; de uitwerking en de concretisering ervan worde aan de jongere zelf overgelaten en zal bij elke generatie weer anders zijn. Weet hij de jonge mensen met tact te naderen, dan behoeft hij echter geenszins bevreesd te zijn door hen onderschat of genegeerd te worden; het tegendeel zal eerder blijken waar te zijn. Moet dus de oudere te allen tijde bereid zijn te helpen, met deze bereidheid alleen komt hij er niet. Wil het contact met de jeugd *wederzijds* vruchtbaar zijn (en het belangrijke is hier m.i. de erkenning dat de „oudere” ook van de „jongere” kan leren, dat er een zekere wisselwerking bestaat) dan zal de raadsman moeten trachten de jeugd in haar

eigen wereld te ontmoeten. Zonder eigen strijd en moeite wordt nimmer iets waardevols bereikt, en dit zal nimmer een ander voor iemand kunnen doen. Hoe zou het anders ons persoonlijk eigendom worden? Zullen wij niet werkelijk het verwijt verdienen „stenen voor brood” te verkopen, dan zullen wij de jeugd niet moeten trachten terug te buigen tot de ouderenwereld, maar hen zich-zelf moeten laten ontdekken in hun eigen tijd. Het kostelijkste voedsel zal onverteerbaar blijken te zijn, als wij het trachten te slijten in de oudbakken vorm van gisteren.

Welke is het wereldbeeld van de jonge generatie? Het is zeker niet de wereld van idealen en illusies, waarin wij ouderen zijn opgegroeid. Hun wereld is een harde, naakte wereld zonder franjes, zonder aanwijsbaar perspectief ook en vol van strijd-rumoer: de strijd om het bestaan en de zelfhandhaving van groepen, naties en ideologieën en een wrede, niets ontziende oorlog tussen de individuen onderling, waarbij uit vrees, naijver of ambitieusheid de ene mens de ander tracht uit te buiten of te vernietigen. Materiëel, wetenschappelijk of geestelijk bezit dienen daarbij als wapenen. Om de reacties van de hedendaagse jeugd goed te begrijpen, dienen wij tevens te beseffen, dat wij het voorrecht hebben in een tijd te leven, waarop zich op schier elk levensniveau een revolutie voltrekt van een omvang als de geschiedenis der mensheid vermoedelijk niet eerder gekend heeft. Deze structuur verschuivingen hebben waarschijnlijk hun hoogtepunt nog niet bereikt en niemand weet, wat het uiteindelijk resultaat zal zijn. De onrust van deze tijd laat vanzelfsprekend de individuele binnenwereld van de jonge mens, die de „polsslag van de tijd” ondergaat, niet onberoerd, ja, de geestegesteldheid van deze jeugd is de projectie van de tijd. Is de jeugd steeds revolutionair ingesteld ten opzichte van een vorige generatie, dit klemmt temeer voor de huidige jeugd, die zo fel geconfronteerd wordt met en haar weg moet zoeken in een zo hope-loos verwarde en verscheurde wereld.

Het onstuimige leven wordt niet gevangen in de boeien van een bepaalde methodiek. De kennis van de beperktheid van onze zintuigen heeft het inzicht gebracht dat de langs deze kanalen tot ons bewustzijn komende werkelijkheid betrekkelijk moet zijn; de werkhypothesen, waarvan de wetenschappen uitgaan en welke naar behoefte en verdere ontwikkeling veranderd worden, hebben de wetenschap haar absolute zin ontnomen; ons verstand is eenzijdig ontwikkeld en door een zeer bepaalde „mentaliteit” gevormd. Aldus blijft de mens de rede als enig houvast bij de opbouw van zijn buitenwereld en zijn denkwereld.

Is de nieuwe generatie deze dynamische levensvisie niet vreemd, daarnaast paart zij de collectieve ervaring der saamhorigheid, welke met behoud van de individuele eigen-aard, tot sociaal besef kan leiden en daardoor tot de humanistische levensinstelling. Dan heeft de mens in zijn medemens, als zijnde zijn lotgenoot, zichzelf herkend. De humanist zal dan ook geen „vriendschappelijke houding” jegens zijn medemens kunnen aannemen, maar zal zijn „broeders hoeder” zijn, uitgaande van het nuchtere, reële feit, dat het welzijn van de enkeling de collectiviteit raakt.

De humanist, die ziet, dat het ene moment geboren wordt uit het voorafgaande, beseffend, dat hij leeft in een wereld in wording, kan nimmer een afgerond wereldbeeld, noch een afronding van zijn stelsel geven; het zou gelijk zijn aan het stellen van dogma's, hetgeen het einde van „leven” betekenen zou. Hij zal daarom, in tegenstelling tot de godsdienstige mens, in zekere zin altijd een zoeker en een twijfelaar moeten blijven; dit impliceert geen negatieve levensinstelling (vgl. Socrates). En in een van haar gedichten nodigt Henriëtte Roland Holst de twijfel uit als een vriend haar huis binnen te treden om het te reinigen van alle ongerechtigheden, en ruimte te maken voor nieuwe bewoners.

Het juiste inzicht in de humanistische wereldbeschouwing zal noodwendig voeren tot een levenshouding, die slechts bevorderlijk kan zijn voor het levensgeluk van de medemens. En de humanist als redelijk en bewust levend wezen zal zorg dragen, dat zijn daden geen schaduw werpen op het leven van den ander. —

JUSTUS A. GERZON.

Pinksterkamp Hum. Jongeren Beweging

Van Zaterdag 23 Mei tot en met Maandag 25 Mei a.s. organiseert de Humanistische Jongeren Gemeenschap haar jaarlijks landelijk Pinksterkamp. Ook niet-leden tussen 18 en 30 jaar zijn welkom.

Het programma vermeldt o.a. twee lezingen te houden door mevrouw Kaneman-Vermeer en de heer Tennis, die beiden een onderwerp van sexuele aard zullen behandelen. Sport en spel, zang en dans zullen niet vergeten worden.

Het kamp wordt dit jaar gehouden op het kampeerterrein „De Waterval” te Beekbergen; de kampprijs bedraagt f 6,— per persoon.

Nadere inlichtingen worden verstrekt door Mevr. S. Mensen, Heer Kerstantstr. 71a te Rotterdam, en door de Heer K. Zonderland, Langestr. 1, Zaandam.

Het duurt nu niet zo lang meer, dat we er in onze vakantie op uit zullen trekken. Het zonnige voorjaarsweer lokt ook wel weer echt uit om eens over de vakantie te denken. We kunnen ook al duidelijk zien aan de aanmeldingen die bij ons binnenkomen voor de verschillende kampen, dat men nu toch ernst gaat maken met het maken van vakantieplannen.

De familiekampen zijn al voor meer dan driekwart volgeboekt; als U nog mee wilt doen met U zich nu wel haasten.

Deze keer wilden we nog even speciaal de aandacht vestigen op twee soorten kampen, namelijk het familietentenkamp en de kinderkampen. Het zijn kleine kampen, waar altijd een bijzonder prettige sfeer heerst. Wij hebben afspraken gemaakt met een bona-fide kampeerbedrijf, zodat we zeker zijn dat de materiële uitrusting in orde is. Men slaapt hier in tenten, op grondzeil en stro; verder is er een conversatietent voor de maaltijden en de avonden als het nodig mocht zijn.

In het familietentenkamp koken we gezamenlijk, er is verder een grote mate van vrijheid. Men heeft ruimschoots de gelegenheid er met zijn gezin of met de groep op uit te trekken. Juist deze combinatie van vrijheid en gemeenschap maakt onze kampen zo aantrekkelijk.

Ontvangen boeken

Anthony Bartlett, Het IJzeren Geslacht vertaald en bewerkt door Dr C. van Rij-singe, Ruys Uitg. Mij, A'dam, f 12,25.

Een poging tot wetenschappelijke bezinning, en een getuigenis van de bezorgdheid om de toekomst van de mens, van biologisch standpunt uit.

Dr. K. F. Proost, Tussen Twee Werelden.

Dr. O. Noordenbos, Plan en Gericht.

Dr. J. Lindeboom, Een Franc-tireur der Reformatie.

Dr. R. Hooykaas, De Chemische Omwenteling, Van Loghum Slaterus, Arnhem, 1952.

Ieder, die reeds kennismaakte met de reeks Gastmaal der Eeuwen, zal verheugd zijn, dat opnieuw vier deeltjes in deze reeks verschenen zijn, ditmaal over Philo van Alexandrië, die een brug trachtte te slaan tussen Jodendom en Hellenisme, over de kerkvader Augustinus, over de ketterse ketter en historicus Sebastiaan

Deze prettige sfeer vinden we ook terug in onze kinderkampen. Hier wordt natuurlijk niet door de deelnemers zelf gekookt, maar hier trekken we er met de kinderen op uit, maken wandel- en speurtochten, doen spelletjes en zorgen er gezamenlijk met de kinderen voor dat de zaak goed loopt. De kinderen vinden het steeds weer een heerlijke vacantiweek.

En dan is er nog de zomerschool. Voor hen, die een week lang zich willen verdiepen in een bepaald onderwerp, dit jaar het religieuze humanisme. Denkt U nu niet, dat U deze week van 's morgens vroeg tot 's avonds laat met Uw neus in een zwaarwichtig boek gedrukt wordt of naar een moeilijke inleiding moet luisteren. Natuurlijk wordt er wel enige concentratie gevraagd van de deelnemers, maar de boog kan niet steeds gespannen blijven en het moet tenslotte ook vakantie zijn. We trekken er dus ook op uit, of doen wat aan sport en al die andere dingen die een dergelijke week zo aantrekkelijk kunnen maken.

Het gaat er in al onze kampen om, een week van onze vakantie door te brengen in een humanistische atmosfeer, om gezamenlijk iets te beleven van de spanningen en de inspiratie die voor ons in het humanisme schuilen.

Alle bijzonderheden over onze kampen kunt U vinden in de folder, die U bij Uw gemeenschapsbestuur of bij het Centraal Bureau kunt aanvragen, en in de vorige nummers van „Mens en Wereld”.

U vindt daar o.a. ook bijzonderheden over de kampen voor jongeren, waar we deze keer niet over hebben kunnen schrijven.

Franck, en over de scheikundige Lavoisier.

Peter Abrahams, Onweer over Afrika, vertaald door G. Dumoulin-Goedkoop, Uitg. De Driehoek, 's Gravenland f 8,90.

Een boeiende roman van de jonge Zuid-Afrikaanse neger-auteur Abrahams over het rassenvraagstuk.

Brief uit Canada

Een van onze geëmigreerde vrienden schrijft uit Canada o.a. het volgende:

De bevolking is in het algemeen heel vriendelijk en behulpzaam. De Canadezen zijn een volk met niet te veel zorgen en een hoge levensstandaard, zodat er ook aandacht voor anderen en vooral „nieuwkomers” is. Deze bevolking hebben we nu wat beter leren kennen, ook in hun geestelijk leven. Er zijn een niet te tellen aantal godsdiensten en loges. Een deel der bevolking gaat daarheen, terwijl een ander deel onverschillig is. Dat is dus net zo als in Holland. De mensen die ik spreek gaan meestal naar een kerk en dat er mensen zijn die niet aan god geloven is voor hen ondenkbaar. Ik heb zelfs moeten leren voorzichtig te zijn met mijn mening over godsdienst. Bij enkelen bestaat alleen de mogelijkheid van het Christendom, al het andere is „communistisch”. En dit laatste is als een duivel die schrik en angst aanjaagt. Over het algemeen is de kerkmoraal vrijer en niet zo conservatief als in sommige streken van Holland. De dames lopen in lange broek en roken als ze dit willen, hoewel er ook een kerkgenootschap is die de neus ophaalt voor rokende dames.

Er heerst hier op politiek terrein en niet minder op elk ander terrein buiten de officiële kerken om een grote terughoudendheid. Men praat niet spoedig over politieke of afwijkende levensbeschouwingen. De Canadees is een vriendelijk mens, die hard werkt, overdag op zijn werk, 's avonds thuis (menigeen is de bouwer en reparateur van zijn eigen huis) en verder in zijn hobby's of ontspanning. De levensstandaard is vrij hoog, veel armoede is er niet, dit is zeker geen grond voor grote ontevredenheid over het leven of levensvraagstukken. Misschien is dit de reden dat men meer tevreden is dan de mensen in de „oude wereld”. Vooral ook, Canada is groot, de omvang is men zich zelf niet bewust. Elke stad of woongemeenschap is een wereldje op zich zelf,

Neemt voor de vacante nu eens geen z.g. ontspanningslectuur mee maar gebruik de rust, die over U komt om weer eens een grote roman te lezen. Neemt daarvoor

„Kleine mensen in de grote wereld” door A. DEN DOOLAARD

U leest dit boek van 638 bladz. zonder een ogenblik geneigd te zijn ook maar één regel over te slaan, wat bewijst dat de stijl voortreffelijk en de inhoud belangwekkend is. Buitendien is de strekking van elk van de drie gedeelten zo, dat U er een bevestiging van Uw levensbeschouwing in vindt. Prijs in linnen band f 14,50. Bestellingen gaarne aan

Boekhandel „PLUS-ULTRA”

Amsterdam-C. - Telefoon 30269 - Keizersgracht 396

waar men goed en tevreden in rust en vrijheid leeft. De schokkende wereldgebeurtenissen treffen deze bewoners niet zo erg en niet zo direct, de meerderheid is zich niet bewust van de grote nood die er heerst in het na-oorlogse Europa, ook al leest men er af en toe over en ook al zijn hun soldaten daar overzee geweest. Men heeft meer vertrouwen in het bestaande en bekende en de drang naar nieuwe levenspaden is niet zo groot. Ook bij de jongeren niet. Ik ontmoet nog al eens jonge mensen, hun belangstelling is beperkt tot de school, waar de meesten tot hun 18e jaar opgaan, tot de hockeywedstrijd en de film, met welke laatste zij groot gebracht zijn, want het is niet overdreven dat zij vanaf hun babyjaren de bioscoop bezoeken, al was het maar slapend in de armen van hun ouders, die eveneens geen film willen overslaan. De jonge mensen worden al vroeg opgenomen in het praktische leven, kinderen van 8 jaar af bezorgen voor of na schooltijd de kranten, de jeugd boven de 14 jaar, en clandestien er onder, werken de lange zomervacaties in fabrieken en winkels en de zucht naar geld verdienen is hun niet vreemd. Het voordeel is ongetwijfeld dat ze vroeg in het leven staan en hun handen en hersenen tijdig leren gebruiken. Nadeel is het evenwel dat zij vroeg oud zijn en niet lang van hun jeugd genieten, echt spelen door de jeugd zelf ziet men hier niet. Hun spel is soms wreed en een opvallende nabootsing van wat zij in de film zagen.

Over het algemeen denken de mensen dat iedereen is zoals zij zelf zijn en afwijkende meningen begrijpen zij niet. Al gauw vraagt men, naar welke kerk men gaat. Als ik zeg naar geen enkele dan vraagt men of ik dan soms een communist ben. En het is heel moeilijk, vooral omdat men zich in een andere taal moet uitdrukken, begrip te vragen voor een andere opvatting over het leven dan de algemeen christelijke.

De H.J.G. te Haarlem heeft tijdens het congres een humanistisch krantje uitgegeven met een plakzegel voor de A.H. Gerhardstichting. Na aftrek der onkosten kon f 25,- aan de Sichtung worden afgedragen. Er werden 210 kranten verkocht.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. **Redactieraad:** H. Bongers, Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. **Adres Redactie:** Oranjestraat 38, Amersfoort. Copie vóór de 1ste van de maand inzenden. — **Adres Administratie:** Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

BRIEVEN VAN LEZERS

Schiphol, 29 April 1953

In het April-nummer pleitte de Heer Lutke Meyer als mentor van de H.J.B. te Hengelo voor meer methode met de Humanistische Jeugd.

De Goudse jeugd heeft mij dezelfde fraaie titel geschonken als de Heer Lutke Meyer in Hengelo kreeg en daar hij aanstuurt op een gedachtenwisseling wil ik hem een eerste reactie uit Gouda niet onthouden. „Lutke Meyer wil een stoomcursus beginnen voor humanisten; als je die gevolgd hebt krijg je een etiket op je buik met „humanist“ erop,” hoorde ik opmerken.

Ik weet zeker dat men het in Hengelo zo niet bedoelt en dat we slechts in nuances met elkaar van mening verschillen maar toch meen ik dat deze jeugdige en dus felle opmerking de kern van dit verschil raakt.

De Heer Lutke Meyer gaat ervan uit dat de humanistische jeugd zich dank zij milieu en opvoeding reeds kan verheugen in een humanistische gezindheid, die hun veelal met de paplepel zou zijn ingegoten.

In de eerste plaats ken ik jongeren bij wie dit, als ik naar hun ouders, broers of zusters kijk, helemaal niet opgaat en bovendien lijkt mij dit een onjuist uitgangspunt. Op deze manier bereiken we alleen jongeren wier ouders lid zijn van het Verbond en doen we geen moeite jongeren te bereiken uit de grotere groep van alleen maar buiten-kerkelijken. We moeten toch wel iets verder zien dan ons eigen kring-

getje en nieuwe krachten aantrekken.

Vanwaar die schroom om de jeugd te helpen bij de meningsvorming die hen tot werkelijke humanisten moet maken? vraagt men zich in Hengelo af. Welnu: het ontbreken van die schroom heeft bij onze godsdienstige vrienden m.i. geleid tot een behoorlijke portie „geloof aan de buitenkant“ en onverdraagzaamheid. En ik wil graag bekennen dat ik één van hen ben die menen, dat iemand humanist wordt door innerlijke strijd en niet humanist „gemaakt“ wordt.

Verder is een zoeker niet hetzelfde als een twijfelaar en ik bestrijd dat een „zoeker“ minder positief humanist moet zijn dan een methodist als de Heer Lutke Meyer. Persoonlijk leg ik naar buiten vaak de nadruk op de positieve zijde van het humanisme en uit volle overtuiging, maar onder geestverwanten wil ik gerust een „zoeker“ genoemd worden en ik wilde dat ik het mijn hele leven kon blijven, aldus mezelf steeds vernieuwend.

Daarom vind ik het teveel gevraagd om van de jongeren te verlangen, dat zij straks doelbewust tot de humanistische gemeenschap willen toetreden. Er zijn immers nog andere gemeenschappen van goede, verdraagzame mensen!

De Heer Lutke Meyer schrijft over „inleidingen door een lid of een spreker.“ Mag die spreker ook iemand zijn met een andere levensovertuiging? M.i. wél.

Tenslotte lijkt zijn „grote culturele eenheid“, waarbij hij Denemarken als voorbeeld noemt, mij helemaal niet aantrekkelijk. Ik prefereer culturele verscheidenheid die verdraagzaam is.

A vous!

W. v. d. LECQ.

„MIDDELOO“

Opleidingscentrum

voor

Sociale Jeugdzorg en Algemene Jeugdleiding

AMERSFOORT

In September 1953 zal weer aanvangen de **INTERNE CURSUS** ter verkrijging van het **MIDDELOO-DIPLOMA**

(waarin begrepen het B-diploma Kinderbescherming van de Nat. Federatie de Ned. Bond tot Kinderbescherming)

Deze cursus bestaat uit één jaar theoretische vorming en één jaar praktijk en leidt op voor **JEUGDLEID(STER)** in Inrichtingen
Kampen
Tehuizen en
Vrij jeugdwerk

De cursus geeft een uitgebreide scholing ook op het gebied van de vrije tijdsbesteding.

Toelatingseisen:

Middelbare School of daarmee gelijkstaande opleiding, leeftijd 20 jaar.
Praktijkervaring met kinderen gewenst.

Aanvraag prospectus en inschrijving:

Koningin Wilhelminalaan 1, Amersfoort - Telef. K 3490/6392

Een gezond begrip voor Uw kind

vindt u in het Gezinsinternaat Kasteel
Hattem bij Roermond, tel. 3603.

Neutraal milieu voor kinderen van
6 tot 14 jaar (met leer- en/of gezinsmoei-
lijkheden, alsmede op advies van huisarts
of specialist i.v.m. diët, medische con-
trôle e.d.).

Gezonde mooie omgeving tussen Roer
en Maas. Modern comfort. Schoolgang of
huisonderwijs. Paedagogische leiding on-
der medisch toezicht.

Uitv. prospectus verkrijgbaar bij:

Mevrouw S. van Heusden-Holdert, Pae-
dagoge en Leidster v. h. Internaat.

De Ark

Hum. Conferentie- en Vacantieoord

Tarieven voor volledig pension

Voor volwassenen

f 35,— per week — f 5,50 per dag

Voor kinderen beneden 11 jaar

f 25,— per week — f 4,— per dag

Voor kinderen beneden 5 jaar

f 20,— per week — f 3,25 per dag

Voor groepen speciale condities.

2-, 4-, 5- en 6-persoons kamers
en slaapzaal.

Bespreking van verblijf kan geschieden
bij het Humanistisch Conferentie- en
Vacantie-oord, Belvédèrelaan 14 te
Nunspeet, telefoon K-3412, 2404.

Betalingen ter plaatse of op giro 304960
t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht.

STENO-TYPISTE

met goede algem. ontwikk. (liefst gymn.)
en niet ouder dan 25 jaar kan omstreeks
half Juni prettige werkkring vinden bij
Boekhandel „Plus-Ultra”, Keizersgr. 396,
Amsterdam-C., Soll. schrift. begin Juni.

De N.V. Levensverzekering Maatschappij
„Aurora” vraagt een geroutineerd ver-
zekeringsman voor de functie van

INSPECTEUR aff. K.V.,

met standplaats Amsterdam. Prettige en
vaste werkkring, goede arbeidsvoorwaar-
den en pensioenrechten.

Sollicitaties te richten aan de N.V.
Levensverzek. Maatschappij, „Aurora”,
Herengracht 62, Amsterdam.

VACANTIEVERBLIJF

aangeb. Gem. huisk. met een of twee sl.k.,
vaste wastafel, gebr. v. keuken. Huur:
f 25,— à f 35,— per week. 4 à 6 bedden.

B. v. Houten-v. d. Pijll, Fransche pad 30,
Blaricum.

Oude dame, gep., lid van H.V. zoekt
humanist die haar op bijzondere gunstige
conditiën de

MIDDELEN

voor het kopen van een driekamer-flatje
wil verschaffen. Flatje als onderpand.
Brieven letter M 1 Hum. Utrecht.

Te huur Juli en/of half Aug.

GEM. VILLA

bij de bossen met gr. tuin. Alle comfort,
f 75,— p. w.

Hoog Kanje 5, Zeist, Tel. 4532.

Welke heer (weduwnaar) met prettig
karakter, flink post., 57 tot 60 jaar, wenst

KENNISMAKING

met beschaafde vrouw. Stelster dezer
heeft veelzijdige belangstelling en is in
het bezit van gezellige woning. Brieven
letter M 3.

PLEEGGEZIN

gezocht voor mijn twee zoontjes van vier
en vijf jaar, waarvan vader overleden is,
in harmonisch anti-militaristisch, huma-
nistisch, intellectueel milieu. Tegen kost-
prijs.

Br. onder letter M 4.

Heer, bekwaam conciërge-serveur-bedien-
de, gesch., 42 jaar, wenst ernstige

KENNISMAKING

met Dame tot 32 jaar om in huwelijks-
verband in binnen- of buitenland gelukkig
te worden. Brieven met foto op erw. ret.
onder letter M 5, bur. Mens en Wereld.

Eenv. ontw. heer, behoorl. pos., repr. ver-
schijning, 52 j., eigen woning, zoekt een

LEVENSGEZELLIN.

Gaarne br. met uitv. inl. onder lett. M 6,
bur. van dit blad.

Naar het Buitenland met Gelijkgезinden!

ANDORRA, onafhankelijk en trots in de pyreneeën, 13 dagen; vertrek 8 Juni;
alles inbegrepen fl. 251,-

CORSICA, mysterieus en schoon! Met 3 dagen aan de Cote d'Azur! 14 dagen;
Vertrek 11 Juni; fl. 213,50

JOEGOSLAVIË, een jong land met nieuwe staatsvorm en van onwaarschijnlijk na-
tuurschoon; 13 dagen; vertrek 15 Juni; Reis en hotel inbegr.; fl 252,-

Deze data alleen voor lezers van dit blad en leden

INLICHTINGEN: INTERNATIONALE TOERISTEN CLUB - MARNIXSTR. 198 - A'DAM

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.

AURORA Opgesicht 1887

HERENGRACHT 62 - A'DAM - TEL. 47006-42878

RENTE-
KAPITAAL-
VOLKSVZERKERINGEN

Na aanvulling van reserves wordt de winst
voor sociale doeleinden gereserveerd

CONTACT GEZOCHT

Welke ontw. man, 50—60 jr., m. v. belang-
stelling v. kunst en cult., financ. onafh.
en door beroep niet aan plaats gebonden,
wil in contact treden m. kunstz. vrouw,
wed. m.b. leeft., buitenh. bew., eigen ink.
Br. letter M 7, C. B. Hum. Verb. Utrecht.

Algem. ontw. dame, m. l., z. jeugd. v.
geest, veelz. inter., g. huisvr., gez. huisel.
sfeer nr. 1 stellend, maar ook gr. liefh. v.
reizen, zoekt contact m. gelijkgest.

HEER

ongev. zelfde leeft. Br. letter M 2 C. Bur.
Hum. Verbond.